

УДК 378:37.011.3:78:7.071.2

DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-1-139-143

Кабур Л. М.

викладач кафедри музично-інструментальної підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті висвітлено проблему формування професійної мобільності майбутнього вчителя музики у процесі інструментальної підготовки. Проведено аналіз основних особливостей інструментальної підготовки студентів музично-педагогічних факультетів та інститутів мистецтв вищої школи. Визначені цілі й задачі інструментально-виконавської діяльності.

Процес формування професійної мобільності майбутнього вчителя музики безпосередньо пов'язаний зі структурою їх професійної підготовки, визначається специфікою музичної освіти та поєднує в собі психологічний, педагогічний та музичний напрями досліджень. Професійна діяльність вчителя музики є багатофункціональною, вона має специфічні особливості. Вчитель музики одночасно виступає в декількох ролях: вчитель навчає дітей основ музичного мистецтва, сприяє вихованню та формуванню духовних цінностей особистості, як музикант пропагує музичне мистецтво. Ця універсальність професії, яку обіймають всі вчителі музики, стає основою для його професійної мобільності.

Ключові слова: професійна мобільність, майбутній вчитель музики, інструментальна підготовка.

Постановка проблеми. Головною тенденцією розвитку сучасного суспільства є соціально-економічні зміни, прискорення розвитку науково-технічного прогресу, запровадження інноваційних досягнень науки і освіти, оновлення інформаційних і навчальних програм. Відповідно до цього, безупинно змінюються якість і умови професійної діяльності сучасного вчителя, що вимагає від нього протягом усього життя неодноразово освоювати нові способи та види діяльності в професії, швидко реагувати на зміни та успішно адаптуватися до цих змін, підвищувати рівень кваліфікації та освіти, оперативну оновлювати свої знання, гнучко орієнтуватися в інформаційному середовищі, тобто бути професійно мобільним.

У зв'язку зі зміною парадигми музичної освіти виникла потреба якісно нового підходу до підготовки майбутніх фахівців у цій галузі, формування в нього значущих якостей: бути мобільним, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі нестандартні рішення, творчо реалізовувати себе в інноваційному педагогічному просторі, бути готовим до саморозвитку та самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми формування професійної мобільності розглядалися в низці економічних (Є. Іванченко, С. Капліна, Н. Кожемякіна, С. Савицький), соціологічних (Ю. Биченко, Т. Заславська, Л. Лесохіна, А. В. Мудрик, П. Сорокін) та психолого-педагогічних досліджень (Л. Горюнова, З. Курлянд, І. Нікуліна, Л. Сушенцева). В контексті виконання завдань музично-педагогічної освіти формування професійної мобільності фахівця знаходить своє відображення в дослідженнях (Є. Абдулін, Л. Арчажнікова Л. Рапатська). На сучасному етапі проблема розвитку та вдосконалення виконавської діяльності музикантів-інструменталістів розглядається в руслі системного аналізу музично-виконавських процесів. Проблема формування виконавських здібностей розглядалася на основі педагогічних (Л. Арчажнікова, О. Апраксина, А. Гордійчук, Т. Рязанова, Ю. Алієв та ін.) і мистецтвознавчих (Б. Астаф'єв, Г. Єрмакова, І. Ляшенко, А. Сохор) тлумачень музичної культури особистості; теорії виконавського мистецтва (В. Белікова, О. Бодіна, Є. Гуренко, Н. Корихалова, Я. Мільштейн, В. Ражніков).

Мета статті полягає у розгляді основних особливостей інструментальної підготовки, проблем, пов'язаних з музично-виконавською діяльністю, та визначенні основних завдань інструментальної підготовки в контексті формування професійної мобільності майбутніх вчителів музики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою складовою фахової підготовки студентів музично-педагогічних факультетів та інститутів мистецтв вищої школи є інструментальна підготовка, яка залучає майбутніх учителів до виконавських традицій, норм культури, до художньо-естетичних цінностей та разом з тим має значні резерви не лише для вияву індивідуальності, самостійності, творчої активності, а й для формування професійної мобільності. Для розгляду проблеми формування професійної мобільності майбутнього вчителя музики визначимо основні особливості інструментальної підготовки як засобу та контексту формування професійної мобільності.

Змістом інструментально-виконавської підготовки є система узагальнених знань про закономірності розвитку теорії та історії музики, про сутність і специфіку музичного мистецтва як засобу художнього відображення дійсності, його суспільно-історичної зумовленості і соціальної значущості. Інструментально-виконавська та педагогічна діяльність майбутнього вчителя музики ніколи не буде вдалою, а знання ґрунтовними без належної теоретичної підготовки, яка формується системою загальномузичних знань (понять, термінів, історії художньої культури та музичного мистецтва), а також інструментальних знань (історії музично-виконавського мистецтва, специфічної інструментальної термінології та аплікатури, теорії формування виконавської майстерності). Крім того, інструментально-виконавська підготовка забезпечує майбутньому вчителю знання основних категорій музичного мистецтва і музикознавчих понять, необхідних у його практичній діяльності, а саме: зміст і форма твору, музичний образ і музична мова, музична драматургія, засоби музичної виразності, розуміння інтонаційної природи музичного мистецтва, його жанрової основи, художньо-структурних особливостей різних музичних жанрів.

Проблеми, пов'язані з інструментально-виконавською діяльністю, досліджуються в багатьох дисертаційних дослідженнях. В цих роботах подається її дидактичне обґрунтування (Г. Ніколаї); досліджується процес формування виконавських умінь (Є. Куришев); педагогічно-виконавська майстерність (І. Мостова); виконавська культура (Н. Згурська) та художня інтерпретація (В. Крицький); аналізуються особливості спільної музично-виконавської діяльності (М. Моїсеєва). Характеризуючи специфіку визначених складових, науковці відзначають тісний взаємозв'язок кожного з них з педагогічною діяльністю, високу інтенсивність, різноманітність форм та умов реалізації, що передбачає широке використання практичного музикування у співвідношенні з поясненнями та художньо-педагогічним анутованням музичного матеріалу. Підтвердженням цього є думка Г. Падалки, що "умови музично-педагогічної діяльності вимагають від вчителя музики інтеграційних виконавських умінь – співати та акомпанувати власному співу, грати та вміти дати словесну інтерпретацію виконаному, здійснювати диригентський показ та одночасно інструментально підтримувати спів дітей тощо" [5, с. 104].

Специфіка музично-педагогічної діяльності органічно пов'язує педагогіку з музичним виконавством. Виконавська діяльність учителя передбачає його різнобічну освіченість, наявність виконавської культури, ознайомлення із суміжними царинами мистецтва, професійну компетентність, багатство емоційного світу, оскільки без розвинутої здатності сприймати та співпереживати він не зможе впливати на сфери почуттів учнів. Отже, музично-виконавська підготовка є провідним компонентом музично-педагогічної діяльності.

Аналіз опрацьованої літератури говорить про те, що до основних завдань інструментальної підготовки слід віднести наступні:

- розвиток музично-творчих здібностей студента (музичний слух та пам'ять, відчуття ритму, рухо-моторний комплекс, художньо-образне мислення, фантазія, уява та ін.);
- оволодіння основними напрямками світової та вітчизняної інструментальної музики (бароко, класицизм, романтизм та ін.) у виконавському аспекті; формування

умінь грамотно, технічно, стилістично правильно та художньо виразно виконувати сольну інструментальну програму;

- освоєння репертуару, включеного у шкільні програми зі слухання музики (вміння виконувати фрагменти творів, зосереджуючи увагу дітей на найбільш виразних та важливих моментах, давати до них словесний коментар);

- розвиток навичок самостійної роботи студента над музичними творами та здібностей аналізувати якість свого виконання, оволодіння методикою навчання гри на музичному інструменті;

- набуття досвіду концертмейстерської роботи (акомпанування хоровому та сольному співу, спів під власний супровід, вміння читати з аркуша й транспонувати партію акомпанементу, підбирати на слух мелодії та супровід популярних пісень, оволодіння уміннями перекладень, гри в ансамблі тощо);

- опанування формами та методами роботи, необхідними для проведення на високому професійному рівні різноманітної позакласної музично-виховної роботи з учнями (лекції-концерти, гурткова робота тощо).

Суттєвим фактором вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя музики є інтенсивний розвиток сукупності здібностей як професійно-педагогічних так і музично-творчих, які є важливою складовою інструментально-виконавської підготовки та надають можливість повною мірою розкрити професійні та особистісні риси інструменталіста, спрямовують на практичне використання в майбутній інструментально-виконавській діяльності. Проведений аналіз низки наукових і методичних робіт музикантів-педагогів і психологів дозволив визначити багаторівневу структуру та сутність цих здібностей, яка синтезує виконавські здібності, музичні здібності, загальні здібності. Інтеграція таких здібностей, як художньо-творча інтуїція, художньо-образне мислення та уява, здатність до художньо-творчої самореалізації впливає на позитивні зміни в розвитку творчих педагогічних якостей, які в свою чергу спрямовані на формування такої здібності, як професійна мобільність, яка забезпечує активність та готовність студента-музиканта творчо реалізовувати себе в інноваційному педагогічному просторі, відповідно до змін економічного та соціального розвитку суспільства.

Необхідність виховувати музику за допомогою виконавського мистецтва потребує вільного володіння музичним інструментом, а отже – значної уваги до формування виконавської культури студента, що передбачає, з одного боку, осягнення авторського змісту та формування власної виконавської концепції, з іншого, знаходження та вдосконалення засобів її реалізації. В свою чергу це вимагає досягнення збалансованості між доцільними виконавськими прийомами музичної виразності та високопрофесійним рівнем технічного апарату для відображення глибини образно-художнього світу твору, що виконується.

Кожне виконавське завдання має вирішуватись не тільки за допомогою логічних операцій, але й через переживання музичного образу. Широта емоційного діапазону, багатство та різноплановість художніх відчуттів, здатність передавати ці відчуття слухачам – необхідні якості майбутнього викладача-музиканта. Водночас реалізувати у звучанні художні ідеї автора твору і власну інтерпретаторську концепцію можливо лише за наявності виконавської волі, вміння управляти своїм емоційним станом та розуміння психологічного стану слухачів.

Майбутньому вчителю музики потрібна не тільки сукупність професійних навичок, інструментально-виконавська підготовка, але і філософська культура мислення: уявлення художньої картини світу, цілісності процесу музичної творчості, особистості митця, відчуття причетності до процесів світобудови, культуротворчості. Це сприяє формуванню у студентів усвідомленого ставлення як до власного естетичного світосприйняття, так і до формування сприйняття та адекватної оцінки краси світу школярів. Тому творчість у професійній підготовці майбутніх вчителів музики є домінантою, що здатна реалізувати усі здібності педагога-музиканта [2, с. 100].

У системі мистецьких навчальних закладів майбутні вчителі музики мають можливість активно долучатися до різних видів інструментальної діяльності: інди-

відуального, колективного музикування. В процесі опанування таких музично-виконавських дисциплін, як "Основний музичний інструмент", "Ансамблеве музикування", "Додатковий музичний інструмент", "Концертмейстерський клас", студент-музикант формує здатність орієнтуватися в різних видах інструментально-виконавської діяльності, відмінними ознаками якої є висока інтенсивність, різноманітність умов здійснення, широке використання прийомів практичного музикування. Багатова-ріантність та поліфункціональність інструментально-виконавської діяльності вимагає від майбутнього вчителя музики володіння багатьма знаннями і вміннями, а саме: вільне володіння інструментом, яке включає виконавську техніку, темброву та динамічну палітру, якісне звукове інтонування; швидке читання з аркуша нотного тексту; уміння розкрити художній зміст твору, створювати своє власне трактування, художню інтерпретацію; ілюструвати твір за допомогою гри та співу, володіти основами ансамблевої гри та керувати процесом колективного виконання, діагностувати інструментальне виконання; уміння аранжувати музичний твір, гармонізація та інструментування на слух; організаційні вміння: проводити репетиції, організовувати концертні виступи, підбирати репертуар та ін. Мобільна зміна видів педагогічної та навчальної діяльності, мобільна зміна стилю музичної діяльності спрямована на вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя музики та стає передумовою формування його професійної мобільності, дає можливість швидко та ефективно реалізовувати себе в процесі інструментально-виконавської діяльності та різних аспектах професійної діяльності.

Отже, важливим компонентом професійної мобільності поряд із особистісними здібностями є фундаментальні знання та узагальнені способи діяльності. Це пояснюється тим, що однією з основних характеристик професійної мобільності педагога є швидке освоєння нових знань, які є необхідними для розширення професійної діяльності або опанування іншої професії.

Висновки та перспективи подальших розвідок напруму. Системне бачення професії учителя, володіння узагальненою системою професійно-педагогічних та суміжних галузей науки, уміння швидко та ефективно застосовувати формує у майбутнього вчителя музики готовність до професійної мобільності. Основними завданнями інструментальної підготовки в контексті формування професійної мобільності стають: залучення майбутніх учителів до виконавських традицій, норм культури, до художньо-естетичних цінностей, спрямованість на індивідуальність, креативність мислення, самостійність, самореалізацію, самовдосконалення, творчу активність. Враховуючи функціонально-діяльнісну особливість професійної мобільності, яка спрямована на активізацію та реалізацію творчого потенціалу майбутнього вчителя музики, вона набуває особливого значення в інструментально-виконавській діяльності. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі ми вбачаємо в розробці методичних засад формування професійної мобільності майбутніх учителів музики з урахуванням особливостей інструментально-виконавської діяльності.

Література

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю. Київ: Знання України, 2004. С. 738.
2. Головіна О. Л. Музична педагогіка: традиції, перспективи. *Проблеми загальної і професійної педагогіки*: зб. наук. праць. Харків, 2000. С. 100.
3. Гузій Н. В. Основи педагогічного професіоналізму: навч. пос. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. С. 155.
4. Зязюн І. А. Наука і мистецтво педагогічної дії. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*. Ченстохова–Київ, 2001. Т. III. № 3. С. 360.
5. Падалка Г. М. Музична педагогіка. Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти / за ред. В. Г. Бутенка. Херсон: ХДПІ, 1995. С. 104.

References

1. Andrushchenko, V. P. (2004). *Rozdumy pro osvitu: statyi, narysy, interv'iu* [Reflections on education: articles, essays, interviews.]. Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].

2. Holovina, O. L. (2000). Muzychna pedahohika: tradytsii, perspektyvy [Music pedagogy: traditions, perspectives]. *Problemy zahalnoi i profesiinoi pedahohiky – Problems of general and professional pedagogy*. Kharkiv [in Ukrainian].

3. Huzii, N. V. (2004). *Osnovy pedahohichnoho profesionalizmu* [Fundamentals of pedagogical professionalism]. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

4. Ziaziun, I. A. (2001). Nauka i mystetstvo pedahohichnoi dii [Science and art of pedagogical action]. *Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia – Vocational education: pedagogy and psychology*. Chenstokhova–Kyiv. (Vols. 1–3; Vol. 3, 360) [in Ukrainian].

5. Padalka, H. M. (1995). *Muzychna pedahohika. Kurs leksii z aktualnykh problem vykladannia muzychnykh dystsyplin v systemi pedahohichnoi osvity* [Music pedagogy. Course of lectures on actual problems of teaching music subjects in the system of pedagogical education]. V. H. Butenka (Ed.). Kherson: KhDPI [in Ukrainian].

Кабур Л. Н.

преподаватель кафедры музыкально-инструментальной подготовки
Южноукраинского национального педагогического университета
имени К. Д. Ушинского

ПРОБЛЕМА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ В ПРОЦЕССЕ ИНСТРУМЕНТАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье рассмотрена проблема формирования профессиональной мобильности будущего учителя музыки в процессе инструментальной подготовки. Сделан анализ главных особенностей инструментальной подготовки студентов музыкально-педагогических факультетов и институтов искусств высшей школы. Определены цели и задачи инструментально-исполнительской деятельности.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, будущий учитель музыки, инструментальная подготовка.

Liudmyla Kabur

Lecturer, Department of Music and Instrumental Training, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

THE ISSUE OF FUTURE MUSIC TEACHER'S PROFESSIONAL MOBILITY IN INSTRUMENTAL TRAINING

The article focuses on the subject of professional mobility formation in a future music teacher during instrumental training. The author analyzes certain principal peculiarities of instrumental training of students of departments of musical education and institutes of art in higher school, determines the aims and goals of instrumental performance.

Forming professional mobility of a future music teacher is directly connected with the structure of professional training of students of departments of musical education, determined by the specificity of musical education and combines psychological and pedagogical research directions. Professional activity of music teacher is multifunctional and has specific features. Music teachers simultaneously play several roles: teach children bases of musical art, give assistance in fostering spiritual values of a person, promotes musical art as a musician. This versatility of professional activity becomes basis for professional mobility of a future music teacher.

Key words: professional mobility, future music teacher, instrumental training.